

Лејла Каламуиќ
ВИКАЈТЕ МЕ ЕСТЕБАН

Културна установа Блесок
ЕДИЦИЈА УРБАН ФЛУИД

2017

Copyright © за македонското издание: Културна установа „Блесок“, 2017
Сите права се задржани.

Ниеден дел од оваа публикација не смее да биде репродуциран
на кој било начин без претходна писмена согласност на издавачот.

Наслов на оригиналот:
Lejla Kalamujić, "Zovite me Esteban"
Copyright © Dobra knjiga, Sarajevo 2015.

Издавањето на ова дело беше поддржано од ТРАДУКИ, литературна мрежа на која припаѓаат Сојузното министерство за Европа, интеграции и надворешни работи на Република Австрија, Министерството за надворешни работи на Сојузна Република Германија, швајцарската фондација за култура ПроХелвеција, КултурКонтакт Австрија (по налог на Сојузната канцеларска служба на Република Австрија), Гете Институтот, Агенцијата за книги на Словенија ЈАК, Министерството за култура на Република Хрватска, Ресорот за култура на владата на кнежеството Лихтенштајн, фондацијата за култура на Лихтенштајн, Министерството за култура на Албанија, Министерството за култура и информирање на Република Србија, Министерството за култура на Република Романија, Министерството за култура на Црна Гора и фондацијата С. Фишер.

traduki

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје
821.163.4(497.6)-32

КАЛАМУИЌ, Лејла
Викајте ме Естебан / Лејла Каламуиќ ; превод од босански јазик Ѓоко Здравески. - Скопје : Блесок, 2017. - 114 стр. ; 21 см. - (Едиција Урбан флуид)

Превод на делото: Zovite me Esteban / Lejla Kalamujić. - Поговор: Тројцата Естебани на Лејла Каламуиќ / Мехмед Бегик: стр. 109-111. - Слика и белешка за авторката: стр. [112-113]

ISBN 978-9989-59-667-4

COBISS.MK-ID 103860746

Лејла Каламуиќ
ВИКАЈТЕ МЕ ЕСТЕБАН

Превод од босански јазик:
Ѓоко Здравески

Културна установа БЛЕСОК
Скопје, 2017

Содржина

ШТО МИ Е МЕНЕ МАШИНАТА ЗА ПИШУВАЊЕ?	9
ЧЕТИРИТЕ ГОДИШНИ ВРЕМИЊА	12
ЧЕКАЈКИ ГИ ГУЛАБИТЕ	19
ЗАЛУДНО ЈА БУДИШ	23
БЕЛАТА ПУСТИНА	26
ДОБРИТЕ, ЛОШИТЕ И КАФКА	30
ВИКАЈТЕ МЕ ЕСТЕБАН	38
ДА ТЕ СРЕТНЕВ	43
МОЛБА ЗА ЕЛИЗАБЕТ	50
ВРЕВАТА, БЕСОТ И ТАА	55
МАЛИ НОЌНИ РАЗГОВОРИ	63
BELLA CIAO	68
МЛЕЧНИОТ ПАТ	74
ОД – ЛОКОМОТИВА – ДО – ЛОКОМОТИВА	77
СНЕЖА И БАЧИНСКИТЕ ЦУЏИЊА	84
ВОЛШЕБНИКОТ	86
ЗОШТО УМИРААТ ВРАПЦИТЕ?	91
DAS IST WALTER	94
ВРАЌАЊЕ МЕЃУ СВЕЗДИТЕ	99
ПОГОВОР	
ТРОЈЦАТА ЕСТЕБАНИ НА ЛЕЈЛА КАЛАМУИЌ	109

Ha Hauga

ШТО МИ Е МЕНЕ МАШИНАТА ЗА ПИШУВАЊЕ?

Дождливо утро, никаде не ми се оди. Седам на треседот и ги прелистувам весниците. Кики се склопчила покрај моите нозе и преде. На 28-мата страница болдиран наслов:

СЕ ЗАТВОРА ПОСЛЕДНАТА ФАБРИКА
ЗА МАШИНИ ЗА ПИШУВАЊЕ ВО СВЕТОТ

Вторник е, 26 април 2011 г. Читам натаму:

Ерата на машините за пишување, главниот дел од канцелариската опрема на 20 век, е пред скончување. Во Мумбај, во Индија, последната фабрика за нивно производство престана со својата работа.

Мајка ми била дактилографка. Во времето за кое велат дека веќе не чини. Во еден краток живот, кој траел 22 години. Умрела еден дамнешен петок, 20 август 1982 г. Јас сум имала две години.

Во мојот живот не постои сеќавање за мајка ми. Тоа е само приказна, онаа светата, за настанувањето, за

интимниот прапочеток. Додека моите врсници ги за-спиваа со сказни, јас слушав за неа. За нејзината смрт се зборуваше тивко. Џагор ќе настанеше само кога на ред ќе дојдеше некоја анегдота или некоја пакост од нејзиниот живот. Тогаш исчезнатото време ќе ги зажа-реше гласните жици. Се валкаше помеѓу јазикот и неп-цата, со воздухот се претвораше во зборови, па во ре-ченици. Приказните ги следеа нејзините патешествија. Нема врска што понекогаш една приказна ќе ја побие-ше другата, што се јавуваа противречности: во светото не се чепка, во него се верува.

Тоа било време на работни акции од кои се враќа-ло со воспаление на бубрезите. Тоа бил свет во кој се одржувале натпревари за дактилографи и се носеле награди за освоено второ место. Второ место затоа што некое девојче плачело оти мајка ми била побрза и подобра. Како утеха, жирито на уплаканото девојче му доделило пехар, а мама ја испратило дома со диплома за второ место. Освен дипломата, ја надживеаја еден баде-мантил, бурмата, партиската книшка и машината за пишување.

Во станот на баба ми и дедо ми машината за пи-шување беше реликвија. Спомен грижливо чуван во орманот во спалната. Само моите упорни молби успе-ваа да ја измамат на маса. Баба ми и дедо ми ќе сед-неа крај мене и ќе ме пуштеа да чукам. Острите звуци се одбиваа од сидовите. Мастилото во белата хартија

Лејла Каламуик

ги втиснуваше формите на буквите, најпрво случајно бирани. А потоа зборови, реченици... Сè до крајот на редот, кога цилиндричниот валјак со свртницата ќе го вратев на почеток. Час-два така ќе си потчукнував. Кога ќе ме заболела прстињата, ќе ја спакувавме машината во пластичното куферче, во длабоката тишина на прераната смрт.

Дали тогаш го засакав пишувањето? Не знам. Ама знам дека сакав да си пишувкам кратки згоди и незгоди од нејзиниот живот. Кога го скршила прозорецот во дневната и се правела дека нема ништо со тоа. Или уште подобро, кога го изела целиот свински бут, па на празната чинија во рацете на баба ми гледала со огромно чудење, упорно повторувајќи: „Каде исчезна?“

Не знам зошто ми пречеше таа вест од Индија. Не знам ни зошто се качив на скалата и од врвот на орманот го симнав правливото пластично куферче. Го немав чепнато не памтам од кога. Наскоро ќе бидат триесет години откако умре мама. Размислувам за тоа додека го вовлекувам празниот лист хартија во машината за пишување:

Што ми е мене машината за пишување?

ЧЕТИРИТЕ ГОДИШНИ ВРЕМИЊА

Гласовите прозборуваат од погледот. Млади и стари. Меки, милни. Би можела да ги размачкам по телото, како путер по жешка кифла. Со жешки образи, со отворени дланки би ги лижела нивните прашања:

Која си ти? Чија си?

Јас, злато (често така ме нарекуваа), му припаѓав на летото. Во него сум родена. Во него умре мајка ми. Во тоа лето на живот и смрт бевме заедно: баба Брана, дедо Боро, баба Сафета, дедо Неџад и јас. Тато и го имаше и го немаше. Во една куќа, на две места, во два различни дела од градот, јадевме од питите на баба Сафета и од сармите на баба Брана, дедо и дедо пиеја пиво и ракија. За потстанари ги имавме Бог и Тито.

Јас сум од лејшојо! Лејшојо, шоа сум јас.

Се смееја гласовите. Со своите дебели прсти ми ги штипеа образите сè додека не ќе поцрвенеа како да се од бакар. Потстанарите ќе се појавеа одвреме-навреме. Првите во молитвите на баба Сафета и дедо Неџад, вторите во партизанските песни на баба Брана и дедо Боро.

А потоа запука...

Лејла Каламуик

Со половина куќа баба Брана, дедо Боро и јас отидовме во Шид, кај сестра ѝ на баба ми. Тоа беше моето прво предавство. Отидов со баба ми и дедо ми и ги оставив дедо ми и баба ми. Во таа половина куќа, која никако да си легне ко што треба на земјата, добивме нов потстанар. Ратко¹, така се викаше. Се појавуваше цело време: кога ќе јадевме, кога ќе се бањавме, кога ќе имавме запек или пролив. Имавме и бранови. Не оние морските, што влечеа риби, школки и барки. Овие живееја во куќата на еден Сретен. Тоа беше постар, добар човек, со голем радиоапарат. Кај него одевме во саботите, при сонце, дожд и снег. Сретен ќе го вклучеше радиото, ќе ни понудеше домашен сок од бозел и три столчиња. Ќе седневме и ќе ги пуштивме своите гласови, место телата, на брановите. За време на добрите денови ќе ги најдевме гласовите на баба Сафета и дедо Неџад: ни велеа дека се живи и дека белки и ова срање ќе помине. Ја замразив таа половина куќа и потстанарот. Замислував како му ја корнам косата, му брцнувам со прстите во очи, му турам сол во ноздрите. Ама не смеев. Голем и јак беше.

1. Во оригиналот ликот се вика Рат (Војна), а подолу во текстот се јавува и ликот Мир. Со оглед на тоа дека е битно ликовите да бидат машки, а именката „војна“ во македонскиот јазик е од женски род, решив оваа игра на зборови да ја решам така што ликовите ќе ги преименувам во Ратко и Мирко. На тој начин се избегнуваат и замките што ќе се појавеа со членот доколку одлучев да ги оставам како што се: Рат и Мир (заб. на прев.).

А потоа накратко престана да пука...

Ја оставив таа половина куќа, баба Брана и дедо Боро во неа, и тргнав назад, во онаа другата половина, каде што беа баба Сафета и дедо Неџад. Беше тоа моето второ предавство. Во другата половина од куќата, работите беа лошо. Примирјето кратко траеше. Се пукаше. Немавме прозорци, само фолии од дебел најлон, печката наречена сандаклија повеќе прдеше отколку што грееше. Ке седев во мојата собичка и на малите хартии со ознаката на црвениот крст им пишував писма на баба Брана и дедо Боро. И овде имавме потстанар, и тој се викаше Ратко. Него не смеев да го чепкам, не го знаев добро. Само му ги криев чорапите или панталоните, понекогаш ќе му плукнев во кајганата од јајца во прав, со надеж дека ќе ја сфати пораката и самиот ќе си замине.

А потоа дојде есента...

Гранати паѓаат. Баба Сафета и јас седиме покрај сандаклијата што прди. Јас плачам. Брановите донесоа глас дека дедо Боро умрел. Во сон. Од окото му капнала една солза. Баба Сафета воздивнува, тоа страшно ме нервира. Влегува дедо Неџад, со срамежлива насмевка на лицето, во раката носи *Oslobođenje*. Седнува покрај нас двете и победоносно ги врти страниците до пред крајот.

Меѓу некролозите стои сликата на дедо Боро и мал текст. „Нема врска што пука, отидов јас синоќа и дадов

Лејла Каламуик

во весник, да се знае“. Да, умре Боро, негде таму далеку од војната – се шушкаше подоцна околу половината наша куќа. Да, велам јас, умре Боро, со солза на лицето, и рака би ставила во оган дека умрел, мислејќи дека веќе не го сакам оти сум отишла. Моето предавство станува сериозно.

Дојде и една пролет...

Во нашата половина куќа, во која сме баба Сафета, дедо Неџад и јас. Ратко, демек, се исели. Има година. Ама толкав неред остави зад себе. А, бе, поганиште какво што не сте виделе. Чекаме во потстанарската соба да се всели Мирко. Ко демек сè би требало, ама никако да дојде. А ние сметаме на таа кирија. Треба да се живее. Јас се запишав во гимназија. Животот чини. Мирко го нема нигде, а баба Сафета се разболе. Докторите велат рак на мозокот, месец-два најмногу. Мене ми е сè некако далеку, како некаква морска шир. Сега ја мразам и оваа половина куќа. Многу спијам. Едно утро баба Сафета, немоќна да стане, го довикува моето име и ме моли да ѝ помогнам. Јас сè нешто како низ сон: ја слушам, не ја слушам. Некако потстанувам, лазам околу нејзиниот кревет. Таа ми ја подава раката како слабичка гранка од престарено дрво. Влечам, влечам, ама ништо. Некако е тешка, претешка. Влечам уште малку, и престанувам. Велам: „Не можам“. Се враќам во кревет. Заспивам во истиот момент. Баба Сафета умира утредента. Јас станувам сè поголемо предавство.

А бидна и една зима...

А, да. За малку ќе заборавав да кажам, конечно во нашата половина куќа се всели Мирко. Каков далаверџија. Целиот стегнат, полн зборови, насмевки. А никогаш кирија да плати. Сè утре, задутре, само уште ден-два... Лига права. Дедо Неџад комуницира со него, јас ги избегнувам двајцата. Неџад сака да зборуваме. Дури дозволи и да пушам пред него кога пиеме кафе, само да сме заедно. А мене ми е одвратно. Ми оди на нерви и тој, и куќата, и Мирко. Запишав Филозофија, таа зима слушам за германскиот класичен идеализам. Направив супер шематски прикази на идеите на секој филозоф посебно. Кога со екипата од факс одам на кафе, јас тоа фино ќе го наредам на масата, па детално ја минуваме секоја фаза од движењето на битието. За тоа време баба Брана со онаа половина куќа отиде во Бјелина. Веројатно и кај неа некој Мирко дошол. Исто што не плаќа. Таа пишува, ми се јавува. Јас нејзе слабо. Заебани се овие фази на постоењето, немам слободно време. Баба е сè поболна. Сама е. Еден ден ми доаѓа вест дека умрела.

Одиме на погреб. Дедо Неџад и јас. Накурчена сум, ништо не зборувам. Одиме накај гробиштата. Јас во првиот ред, веднаш зад ковчегот. Процесијата е бавна. Мене ми текнува на Софка Николиќ, најголемата пејачка ѕвезда во Кралството Југославија. Софка имала ќерка, Марица, кутрата рано се разболела од туберкулоза. Софка ја нема покрај неа: Лондон, Париз,

Лејла Каламуик

Виена. Кралицата на *Скадарлија* собира слава по светските сцени. Марица умира. На седумнаесет години. Се зборува дека тоа ја дотепало Софка. Дошла овде во Бјелина, ја погребала Марица, дозволила голема крипта да ѝ се направи. А таа купила куќа веднаш до гробиштата, за да е до неа. И така со години. Додека и Софка не умрела. Сега двете се во криптата, една до друга.

Одам така по ковчегот на баба ми, мислам на Софка, на Марица, сè друго ме напиздува, и луѓето што околу мене плачат, и небото, и земјата. Дрска сум. Баба Брана гробарите ја спуштаат во дупката. Непријатна тишина. Сите се свертат во мене. Прва (оти само уште мене ме имаше) требаше да фрлам грутка земја во дупката. Некој ми дошепнува дека, ако баш не можам, да фрлам еден цвет. Дупката е длабока, студена, декемвриска. А мајка ми, на Брана ќерката, умре налето. Едно дамнешно лето, во еден друг град. Гледам во дупката во која отиде оваа половина куќа и мислам дека сите се глупави. Непростливо глупави. Оти каква врска има што прво ќе падне на ковчегот од изрезбано и исшмирглано дабово дрво! Сега, кога е јасно дека Брана нема да легне во земјата покрај својата ќерка, која, и тоа да кажам, се викаше Снежана.

Помеѓу едно лето и една есен дојде ред и на дедо Неџад...

А тој стварно беше луд ко струја, правеше хаос по болницата. На човекот што беше сместен во собата со

него му ги искорна катетерот среде ноќ, уверувајќи го дека не му треба. Беше сенилен, луѓето по ходникот ме молеа да го носам дома. Мислам, во онаа наша половина куќа. На крајот сестрите мораа да го врзат за креветот. Речиси без свест, љубезно им се заблагодари, а потоа ми нареди: „Ножиците да си ми ги донела!“ Веќе два дена дише, а јас знам дека веќе го нема. Овојпат присуствувам, можеби така предавството ќе биде барем малкуцка помало. Гледам во цевките забодени во неговото преслабо тело. Како корења што бесповратно му го одвлекуваат животот во подземните води на мртвите. Седам така на неговиот кревет, луѓето минуваат пред собата. Некоје време влегува докторката и му го опипува пулсот, ги проверува цевчињата, мониторот. Потоа се врти кон мене: „Нема ова уште долго, саат-два“.

Таа вечер, на патот од болницата седнувам на клупата во Големиот парк, да запалам една. Не сум бесна. Има веќе некое време како не ги мразам луѓето околу себе, само себе. Ги гледам додека минуваат зад своите животи. Попатно ќе ме погледаат. Во себе ги слушам нивните гласови:

Која си ти? Чија си?

Предавството е опасна болка. Тешко излечива. Тоа го знам денес, по години горе-долу неуспешни терапии. Денес, мое е летото. И есента е моја. Мои се и Бог и Тито. Ратко е мој. И Мирко. И зимата и пролетта се мои. Сè е мое. Сега, кога веќе немам ништо.

ЧЕКАЈЌИ ГИ ГУЛАБИТЕ

Тато ги сакаше гулабите. По смртта на мама ние двајцата се вративме во семејната куќа на Вратник, каде што живеевме со баба ми и со дедо ми. И со гулабите. И со понекоја мачка што ноќе ќе се прикрадеше во авлијата, ќе се склопчеше и подмолно предеше под гулабарникот. На дедо ми баш и не му беше драг таквиот соживот: перје, зрнца, смрдеа насекаде... Ама требаше отпочеток да се изгради животот, да се склепа и да се скрпи како гулабарникот од стара жица и од штици.

Дедо ми со денови работеше во гаражата. Испотен, во тесна маица под која му сиркаше набрекнатиот стомак, часови минуваше пилејќи, шмирглајќи, ковајќи...

Гулабарникот го постави на врвот од сидот свртен кон градината. Имавме голема скала, ама мене качувањето ми беше забрането. „Ќе паднеш, ќе се утепаш!“, ќе одговореше баба ми на моите молби.

Затоа моите искачувања беа тајни авантури. Се прикрадував пазејќи дрвените скалила да не зачкрипат под моите нозе. А мачките? Ќе се затрчаа и ќе скокнеа на сидот. Тивко крцкаа нивните канџи по

испакнатините на фасадата. Пиштејќи се стрмоглавуваа. Само највештите успеваа да се изјазат ноќе. Понекој гулаб ќе настрадаше: утрината тато ќе ги најдеше крвави, со издрпани гуши. Смртта, тоа чудовиште, ја криеја од мене како змијата нозете. Ги погребуваа мртвите гулаби во градината и со лисје ја покриваа пресната земја.

Тато в зори ги храни гулабите со разни семки. Им сипа свежа вода, тие пијат, па со мокри клунови полетуваат меѓу облаците. Заминуваат сите во исто време: тие кон слободата, а тато во Поштата, на работа. Мене ме будат гласот на баба ми и мирисот на храна. Баба ми вечно на нозе, на старото радио се крчка музика. Баба ми запејува; така, вели, работи побрзо и подобро. Додека го меша ручекот на ринглата од шпоретот, го трие мијалникот или ја брише правта од наткасната, се редат песните – така баба вешто ги спојува животот на домаќинка и сништата на пејачка.

Појадувам во пижами. Очите ме болат од гурелките. На бакарниот послужавник носам две намачкани кришки во соба. Седнувам на креветот, нозете ги привлекувам под јорганот, го ставам послужавникот пред себе и одгризувам големи парчиња леб. Џвакам бавно, гледам низ прозорецот. Кога ќе завршам, се облекувам пред собното огледало. На рамката е закачена фотографија. На неа тато, во син работнички мантил, се смешка. Во рацете има жица и клешти.